

La geografia de les Illes Balears a l'educació secundària: llibres de text i col·lectiu docent

Maria Consolació Genovart

RESUM

El present estudi investiga en quina situació es troba la geografia de les Illes Balears en l'ensenyament secundari. Es parteix de la revisió de la legislació que marca els continguts geogràfics establerts pel currículum. Posteriorment, es caracteritza el col·lectiu docent d'aquesta matèria als centres educatius de les Illes. I finalment, s'analitzen de manera detallada els llibres de text d'ús predominant per a aquesta assignatura. Els resultats mostren que la imatge territorial de les Illes Balears que es crea al llarg d'aquesta etapa educativa és conseqüència dels ítems limitats per la normativa, un ús majoritari dels llibres de text com a recurs a les aules i una visió parcial i incompleta del territori balear.

RESUMEN

El presente estudio investiga en qué situación se encuentra la geografía de las Islas Baleares en la enseñanza secundaria. Se empieza por establecer la legislación que marca los contenidos geográficos dictaminados por el currículo. Posteriormente, se caracteriza al colectivo docente de esta materia de los centros educativos de las Islas Baleares. Y finalmente, se analizan de manera detallada los libros de texto de uso predominante para esta asignatura. Los resultados muestran que la imagen territorial de las Islas Baleares que se crea a lo largo de esta etapa educativa es consecuencia de los ítems limitados por la normativa, un uso mayoritario de los libros de texto como recurso en las aulas y una visión parcial e incompleta del territorio balear.

I. INTRODUCCIÓ

Aquest capítol és una síntesi de la tesi doctoral *La geografia de les Illes Balears a l'educació secundària: llibres de text i col·lectiu docent*, defensada el novembre de 2016 a la Universitat de les Illes Balears.

El model educatiu actualment vigent es posà en funcionament a partir de 1990 amb l'aprovació de la Llei orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu (LOGSE). Des de llavors, les reformes educatives han estat constants: primer amb la Llei orgànica 10/2002, de 23 de desembre, de qualitat de l'educació (LOCE), després amb la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOE) i la darrera amb la Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa (LOMCE).

Des del traspàs de funcions i serveis de l'Administració de l'Estat a les Illes Balears (Reial decret 1876/1997, de 12 de desembre) s'han publicat quatre decrets per a l'ensenyament secundari obligatori (Decret 86/2002, de 14 de juny, Decret 11/2005, de 28 de gener, Decret 73/2008, de 27 de juny, i Decret 34/2015, de 15 de maig) i quatre més per a batxillerat (Decret 111/2002, de 2 d'agost, Decret 29/2005, d'11 de març, Decret 82/2008, de 25 de juliol, i Decret 35/2015, de 15 de maig).

Les ciències socials són una de les matèries de l'ensenyament en què hi ha continguts específics i diferencials en el currículum aprovat a la nostra comunitat autònoma, tot fent-se ressò de les peculiaritats territorials i històriques del nostre entorn (Ballester, 1999).

A l'àmbit territorial de les Illes Balears hi ha 207¹ centres educatius corresponents a l'educació secundària, dels quals el 56,5% imparteix educació secundària obligatòria (ESO) i/o educació secundària per a persones adultes presencial o semipresencial i el 43,5% ofereix estudis obligatoris i/o de persones adultes i batxillerat. Aquests instituts han hagut d'utilitzar llibres de text i altres recursos didàctics adaptats als currículums normatius de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

No obstant això, aquesta situació no significa que la imatge geogràfica de les Illes Balears que es transmet en l'ensenyament a través dels manuals i materials didàctics sigui ajustada a la realitat, atès que els continguts específics del currículum no remarquen totes i cadascuna de les particularitats territorials de les Illes Balears, entre les quals destaquen el fet insular o la condició litoral de l'àrea del nostre territori. Així mateix, el tractament de temes que formen part dels continguts bàsics, com la mediterraneïtat, el turisme, els recursos hídrics, les comunicacions, els espais urbans, etc., ha de permetre l'alumnat conèixer i entendre el territori on viu.

La informació del territori balear apresada pels discentos ve determinada, més enllà de les obres de text, per la intervenció del professorat. La caracterització dels docents, la metodologia i els recursos educatius que empren i la seva opinió ofereix una síntesi clau per acabar de conèixer com es transmet la imatge de la realitat territorial a l'alumnat de secundària.

2. HIPÒTESI

La hipòtesi de treball de la qual parteix la present investigació és la següent:

La imatge de la realitat territorial de les Illes Balears deriva en part de la formació sobre geografia que es rep a l'ensenyament secundari. Aquesta educació ve mediatitzada per l'acció d'un col·lectiu de professorat amb una formació específica. Es tracta de docents que empren majoritàriament els llibres de text com a material bàsic, els continguts dels quals venen determinats per la normativa curricular vigent. Aquests manuals projecten una visió territorial de la nostra comunitat autònoma fins a cert punt distorsionada, parcial i incompleta. Aquests defectes en els recursos educatius influeixen clarament en la percepció que té el ciutadà mitjà del territori on viu, la qual està condicionada per la informació que ha rebut al llarg de la seva formació escolar.

3. OBJECTIUS

Per comprovar la hipòtesi de treball s'han plantejat una sèrie d'accions, les quals desemboquen en la consecució dels objectius següents:

- Recopilar els requeriments normatius de l'ensenyament de les ciències socials a l'educació secundària a les Illes Balears a partir de la legislació autonòmica.

¹ Dades calculades a partir de l'oferta educativa d'escolarització per a cada una de les illes. Govern de les Illes Balears. Conselleria d'Educació i Universitat. <http://www.caib.es/govern/sac/fitxa.do?lang=es&coduo=36&codi=50606>

- Esbrinar el perfil del professorat de ciències socials a secundària.
- Investigar la metodologia i els elements de suport que apliquen per impartir les classes, tot determinant si empren manual.
- Saber les opinions del professorat sobre els continguts específics referits a les Illes Balears presents als llibres de text.
- Analitzar comparativament en relació amb la bibliografia científica de referència i fonts estadístiques oficials i/o actualitzades els continguts dels manuals de text sobre les Illes Balears. Establir fins quin punt presenten errors, omissions o dades contradictòries que puguin contribuir a deformar la imatge territorial.

4. METODOLOGIA

La investigació comença amb l'establiment del marc legal en el qual es desenvolupa l'ensenyament de la geografia a l'ESO i al batxillerat.

A continuació, s'ha obtingut un coneixement de primera mà de la realitat educativa de les ciències socials a l'educació secundària a les Illes Balears a partir de la informació aportada pels seus docents a través d'una enquesta. Aquesta consulta múltiple ha permès caracteritzar socialment el col·lectiu, i esbrinar la metodologia docent majoritària utilitzada, el grau d'incorporació de les noves tecnologies en l'ensenyament, els llibres de texts concrets emprats com a recursos i la valoració que en fan els professors.

Posteriorment, i per determinar la possible distorsió de la realitat geogràfica de les Illes Balears que transmeten els manuals, se'n du a terme una revisió crítica, tot parant esment a establir els aspectes de la realitat ambiental i social dels quals es pugui derivar una visió parcial, incompleta o equivocada de la geografia insular.

5. EL MARC NORMATIU AUTONÒMIC

Després de tres dècades des de la Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística i havent superat nombrosos entrebancs, com ja apuntaven al seu estat de la qüestió Colom et al. (1990), i mitjançant el Reial decret 1876/1997, de 12 de desembre, sobre traspàs de funcions i serveis de l'Administració de l'Estat a les Illes Balears en matèria d'ensenyament no universitari, l'Administració educativa autonòmica ha promulgat els continguts curriculars en els diferents nivells educatius.

Pel que fa a l'ESO i al batxillerat, en cada un dels nivells educatius s'han aprovat quatre currículums, els darrers publicats el maig de 2015, els quals no aporten novetat a la investigació, atès que els continguts referents a les Illes Balears —objecte central de l'anàlisi— no sofreixen modificacions significatives.

Segons mostra la taula 1, en els darrers anys els apartats referents a les Illes Balears establerts per la normativa autonòmica sobre ensenyaments bàsics no han sofert canvis importants. Cal remarcar que a segon curs el currículum de 2008 esmenta “la immigració i la integració dels nousvinguts a la població balear” i que a tercer es tracta de l'organització politicoadministrativa de les Illes Balears i de la relació insular entre Espanya i l'arxipèlag.

QUADRE 1. CONTINGUTS GEOGRÀFICS INSULARS A LA NORMATIVA AUTONÒMICA PER A L'ESO

Decret 86/2002 (modificat pel Decret 11/2005 - BOIB núm. 26) - geografia i història

Primer curs	La Terra i els medis naturals. El medi físic a les Illes Balears, les Illes Balears: un arxipèlag dins la Mediterrània. Situació i extensió. Els trets físics fonamentals: relleu, costes, clima, hidrografia i biodiversitat. La insularitat. Unitat i diversitat del medi físic balear. El fet insular en el context de la Unió Europea. Degradació, conservació i reversibilitat.
Segon curs	Les societats humanes. L'especificitat demogràfica de les Illes Balears. Característiques de l'activitat econòmica. L'economia europea, l'economia espanyola i l'economia de les Illes Balears. El mapa territorial de les Illes Balears: illa, comarca, mancomunitat i municipi. L'organització política de les Illes Balears: Parlament, presidència i Govern. Els consells insulars. El municipi.
Tercer curs	Els espais geogràfics. El creixement espacial de les ciutats. Conurbacions i megalòpolis. La urbanització del territori. Les capitals insulars de les Illes Balears. La terciarització de les Illes Balears. Evolució i situació dels sectors primari i secundari. El turisme: tipus, evolució i noves formes. Repercussions socials, culturals, econòmiques i ambientals del turisme. Les activitats comercials i les vies de transport i comunicacions.

Decret 73/2008 (BOIB núm. 92) - ciències socials, geografia i història

Primer curs	La Terra i els medis naturals. Localització en el mapa i caracterització de continents, oceans, mars, unitats del relleu i rius en el món, a Europa, a l'Estat espanyol i a les Illes Balears. El medi físic de les Illes Balears i de la península Ibèrica en el context natural d'Europa. Descripció i anàlisi del fet insular: unitat i diversitat del medi físic balear. El fet insular en el context europeu i mediterrani.
Segon curs	Població i societat. Caracterització de la societat europea, espanyola i de la comunitat balear. Immigració i integració. La diversitat cultural dels grups humans. L'especificitat demogràfica de les Illes Balears: caracterització de la societat balear. El sistema urbà i les transformacions territorials a les Illes Balears.
Tercer curs	Activitat econòmica i espai geogràfic. Contextualització de l'economia balear dins el marc espanyol, europeu i mundial. La terciarització de les Illes Balears: evolució i situació dels sectors primari i secundari. El turisme: evolució i característiques del turisme tradicional i del turisme alternatiu. Repercussions demogràfiques, socials, culturals, econòmiques i mediambientals del turisme. Els sistemes de transport i les xarxes de comunicació de les Illes Balears. L'organització territorial de les Illes Balears: illa, comarca, mancomunitat i municipi. L'organització política de les Illes Balears i de les seves institucions. L'Estatut d'autonomia: Parlament, Presidència i Govern. Els consells insulars. El municipi. Transformacions i desequilibris en el món actual. La comunitat autònoma de les Illes Balears dins el context social, polític i econòmic de l'Estat espanyol.

Per a batxillerat els continguts geogràfics insulars segueixen la mateixa tendència que als nivells inferiors (vegeu la taula 2). En aquest cas, cal mencionar que el Decret 29/2005 no incideix en els ensenyaments de l'assignatura de geografia, per la qual cosa només s'inclouen temes específics de

les Illes Balears al Decret 111/2002 i al Decret 82/2008, els quals gairebé són idèntics, tret que aquest darrer currículum no especifica directament l'apartat "el Parlament i el Govern de les Illes Balears".

QUADRE 2. CONTINGUTS GEOGRÀFICS INSULARS A LA NORMATIVA AUTONÒMICA PER A BATXILLERAT

Decret 82/2008 (BOIB núm. 107) - geografia

Segon de batxillerat

Trets geogràfics essencials d'Espanya i de les Illes Balears: situació geogràfica, contrastos i diversitat interna. L'espai físic i natural a les Illes Balears. La insularitat. L'acció antròpica sobre el medi natural illenc: degradació i conservació. La població a les Illes Balears. Evolució històrica, canvis actuals i perspectives de futur. L'espai econòmic de les Illes Balears. La terciarització de l'economia balear. El turisme: factors i evolució. Medi ambient i turisme: la balearització. El sistema urbà de les Illes Balears. Les capitals insulars. La macrocefàlia de Palma. L'ordenació territorial. La comunitat autònoma de les Illes Balears i les seves particularitats politicoadministratives. Incidència de les polítiques europees sobre l'espai illenc.

6. EL PROFESSORAT

El docent que imparteix l'assignatura de ciències socials i geografia té a la seva disposició multitud de recursos didàctics: des de mapes, plànols, estadística, documentals, etc. fins a recursos que permeten elaborar mapes conceptuals, murals, jocs didàctics, exposicions orals, etc. No obstant això, per conèixer l'opinió i la forma de treballar dels professors existeixen poques tècniques que puguin oferir respostes per arribar a aquest objectiu. En el present estudi s'ha optat per obtenir aquesta informació utilitzant el mètode d'investigació de l'enquesta.

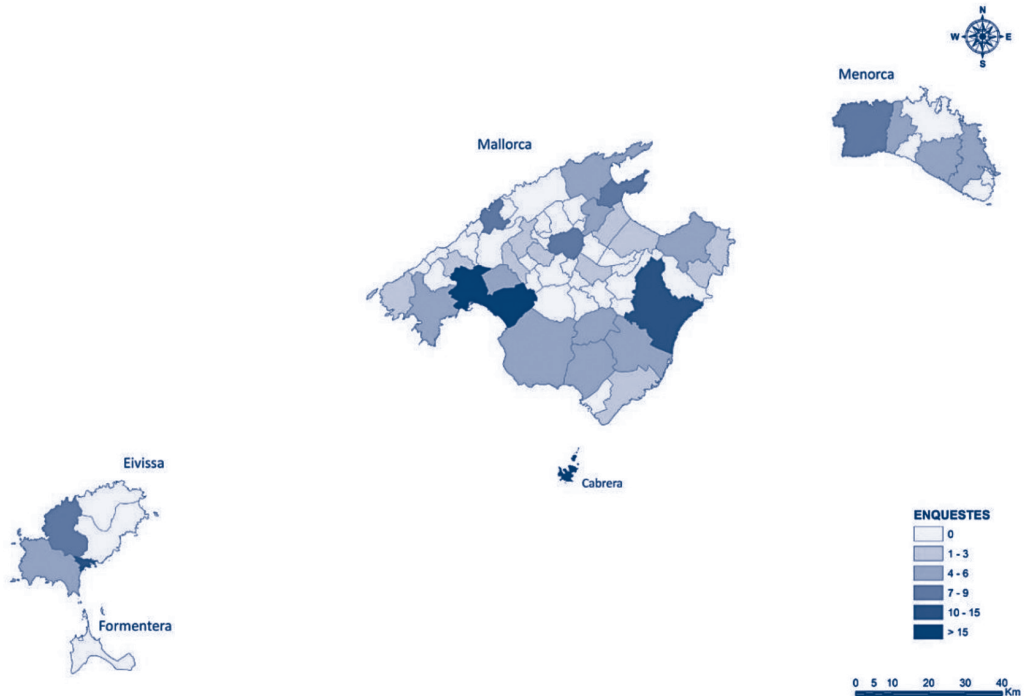
Les enquestes es van administrar presencialment, la qual cosa va suposar la visita a 99 centres (públics, privats i concertats), amb un notori nombre de desplaçaments dins Mallorca, que totalitzaren al voltant de 3.100 km d'itineraris (atesa la necessitat de visitar dues vegades cada centre en repartir i recollir les enquestes). Igualment, implicà quatre desplaçaments interinsulars: dos a Menorca i altres dos a Eivissa, amb una mobilitat interna associada dins cada una de les illes menors.

En aquest sentit, cal tenir en compte les paraules de Cea (2010), quan descriu l'enquesta cara a cara, la qual ha estat associada a la recollida de dades de qualitat, ja que s'obté una major comunicació i interacció entre l'entrevistador i l'entrevistat. A més, molts d'investigadors segueixen valorant-la com el mètode preferit per a la major part dels temes de l'enquesta.

La mostra fou recollida a principis de l'any 2014, en el segon trimestre del curs acadèmic 2013-2014, i inclou 202 docents de l'especialitat de ciències socials per a l'ESO, batxillerat i ensenyament d'adults.

El repartiment espacial dels centres enquestats inclogué gairebé tots els municipis per illa. En el mapa 1 s'observa que Palma és el nucli amb major nombre d'enquestes, amb 53 enquestats, seguit a distància per Eivissa i Manacor (14 i 12 respectivament). Entre 9 i 6 qüestionaris s'hi localitzen:

Inca (9), Ciutadella (8), Alcúdia (8), Sant Antoni de Portmany (7), Sóller (7), Artà (6) i Lluçmajor (6). Amb menys de 6 enquestats s'hi troben la majoria dels municipis, com: Maó (5), Calvià (5), Felanitx (5), Sa Pobla (5), Ferreries (4), Alaior (4), Sant Josep de sa Talaia (4) o Campos (4). El gran pes específic de Palma des del punt de vista demogràfic explica la concentració d'enquestes a la capital insular. A més, aquest nucli de població exerceix una atracció sobre alumnat d'un nombre significatiu d'altres municipis, ja que hi radiquen centres d'ensenyament concertats lligats a determinades congregacions religioses, cooperatives d'ensenyament i la major part dels col·legis privats.

Mapa I. Nombre d'enquestes per municipis.

Elaboració pròpia.

7. ELS LLIBRES DE TEXT

La utilització del llibre de text com es coneix en l'actualitat s'inicià oficialment a l'Estat espanyol el 1836. Abans els recursos utilitzats per a l'ensenyament a les aules rebien diverses denominacions com *cartilla*, *libros*, *obras* i *tratados elementales* (Sureda et al., 1992, p. 12 -13).

Pel que fa als manuals de les matèries a les quals fa referència el present estudi, hi ha autors que defensen que, perquè un llibre de text de ciències socials sigui considerat un manual de qualitat,

en general, ha de presentar, entre d'altres, les característiques següents: exposar globalment els continguts que es volen mostrar, oferir diferents contextos on poder utilitzar-se, presentar temes d'actualitat i innovadors i relacionar-los amb els problemes de la societat, plantejar distintes interpretacions d'un mateix succés i oferir a l'alumnat un treball autònom que li permeti realitzar una tasca cooperativa, a més, de despertar les seves capacitats i habilitats (Bosch et al., 2006).

Recollint les idees de Prats (1997), els trets principals que han tenir els recursos didàctics són: continguts explícits de les finalitats didàctiques (que l'alumne prengui consciència del que ha d'aprendre i de la utilitat d'aquest coneixement), capacitat de motivació, informació tractada correctament, possibilitat de l'estructuració de l'activitat de la classe, motivació del creixement del coneixement i tractament d'aspectes metodològics i tècnics.

Sintetitzant, es pot concloure que una obra de text s'ha de presentar de forma innovadora, amb l'objectiu de despertar l'interès del professorat i de l'alumnat; correcta amb el compliment del currículum oficial, incorporant-hi tots els continguts corresponents; integradora, amb diversitat d'elements il·lustratius i de tipus d'activitats, defugint la memorística, la qual resulta avorrida per a l'alumnat; tipogràficament còmoda a la lectura, destacant les paraules clau i amb requadres de vocabulari i informació complementària.

Per dur a terme aquesta investigació, s'han seleccionat les obres de text actualitzades de ciències socials i geografia preferentment utilitzades a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears a l'educació secundària: Santillana, Anaya i Vicens Vives per a l'ESO, i Anaya i Vicens Vives per a batxillerat, ja que Santillana no presenta cap manual de geografia adaptat a les Illes Balears per a aquest nivell.

Cal esmentar que la finalitat de l'estudi no ha estat valorar una o altra editorial, sinó oferir resultats de conjunt, per la qual cosa al capítol corresponent de la tesi doctoral no es fa menció explícita al nom del grup editor, sinó que s'ha substituït per un identificador tipogràfic tot seguint un ordre aleatori (A, B i C en el cas de l'ESO i A' i C' per a batxillerat).

En aquest apartat s'ha realitzat una anàlisi comparativa i crítica dels continguts concrets de les Illes Balears. S'han establert les diferències i les similituds entre les informacions textuais, gràfiques i estadístiques que apareixen a cada una de les obres. A més, s'ha esbrinat en quina mesura s'ajusten a les dades reals derivades de la bibliografia geogràfica de referència i de les fonts estadístiques oficials actualitzades. Igualment, s'han ressenyat els temes que han estat obviats, malgrat que tenen un valor identitari per al nostre territori. Les conclusions d'aquest diagnòstic marquen la imatge geogràfica que es deriva de l'ús exclusiu d'aquests manuals.

8. RESULTATS

La normativa autonòmica segueix el model estatal, i detalla els apartats per al territori insular. Els temes del medi físic i social inclouen clima, relleu, societat, sectors econòmics, sistema urbà, etc., la qual cosa es fa imprescindible perquè l'alumnat pugui conèixer i entendre l'entorn que l'envolta.

Els resultats de l'enquesta mostren que els ensenyants de ciències socials a l'educació secundària constitueixen un col·lectiu socialment equilibrat pel que fa a la distribució per sexes, tot i que s'aprecia una presència majoritària femenina en els grups d'edat més joves.

Es tracta d'un conjunt de professionals amb experiència docent extensa, circumstància lligada a la manca de reposició dels seus membres i a l'absència d'incorporacions de nous docents els darrers anys. Aquesta mateixa condició explica que sigui un professorat massivament funcionari o contractat fixe amb destinació definitiva.

La lliçó magistral és l'eix sobre el qual s'organitza el procés d'ensenyament/aprenentatge, la qual es complementa amb diversitat d'activitats, entre les quals predominen les executades dins l'aula i de forma individual.

Aquesta metodologia tradicional adopta el llibre de text com a eina entorn a la qual s'articula el procés educatiu. Aquests manuals pertanyen a un grup reduït d'editorials (tres a l'ESO i dues al batxillerat) que copen el mercat, i que aconseguen un elevat índex de fidelització.

Els usuaris dels manuals els consideren en línies generals acceptables, encara que susceptibles de millores quant al contingut. Un percentatge minoritari, però significatiu, assenyalava errors explícits pel que fa a la informació sobre les Illes Balears continguda als llibres de text i, en conseqüència, opina que contribueixen a crear una imatge errònia del territori immediat al discent.

En conjunt, els docents valoren positivament els continguts específics sobre les Illes Balears, tot i que determinats temes, especialment els referits a la geografia humana, serien susceptibles de millores; contràriament, es valoren positivament les dades referides a temes ambientals i a la descripció territorial en general.

Amb tot, la meitat considera que la informació, malgrat la seva qualitat acceptable, és marcadament insuficient, general i especialment limitada pel que fa a les illes menors. Altres motius de queixa són la deficient actualització de dades o la poca estructuració dels continguts.

Quant a la implantació de l'ús de les TIC entre els ensenyants, és encara minoritària i només s'empren de manera general com a recurs puntual de recerca d'informació o per posar exemples. En aquest cas tenen un nivell d'ús similar al dels recursos convencionals geogràfics com els mapes, la premsa i els atles.

En relació amb la imatge geogràfica de les Illes Balears que obtindrà l'alumnat si només es guia pels manuals, serà deformada, atès que els llibres de text contenen elements de distorsió de la realitat o presenten alguns punts erronis que afecten tant la informació mediambiental com la relativa al medi social i econòmic. Aquests continguts equívocs o incomplets, en general, no els ofereixen totes les obres ni a tots els nivells, però identificar-los pot contribuir a obviar-los i aconseguir millorar la formació del discent.

A tall d'exemple, quant al medi físic, els manuals presenten diferències respecte a les dades oficials de la superfície de l'arxipèlag, la longitud de la línia de costa o l'alçada dels cims. També manquen o

es tracten escassament els elements característics del nostre entorn, com són els sistemes dunars o les cales. Pel que fa al medi social i econòmic, no hi ha consens en les informacions estadístiques i persisteixen les imatges tòpiques.

Les omissions o errors que s'han pogut trobar als manuals responen, entre d'altres, a la manca de publicacions de referència sobre les Illes Balears que puguin servir de base i suport de la informació: no hi ha una geografia de les Illes Balears (enteses com a conjunt) ni tampoc per a cada una de les illes tractades individualment que estigui actualitzada. No s'han consultat les dades més actualitzades als portals d'informació oficials considerats de referència i, per acabar, s'assimilen realitats externes transformant-les en fets insulars que tanmateix no existeixen.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Ballester, A. (1999). *La didàctica de la geografia. Aprenentatge significatiu i recursos didàctics de les Illes Balears*. Tesi doctoral. Edicions Documenta Balear. Palma.

Bosch, D., Canals, R., i González, N. (2006). Quines característiques hauria de tenir un bon llibre de text de ciències socials?. *Perspectiva escolar*, 302, 27-33.

Cea, M.A. (2010). *Métodos de encuesta: teoría y práctica, errores y mejora*. Editorial Síntesis. Madrid.

Colom, A. J., March, M. J., i Sureda, J. (1990). L'educació a les Illes Balears. *Educar*, 16. 115-156.

Prats, J. (1997). El nuevo modelo curricular y la elección del libro de texto. A L., Arranz, (Coord.), *Actas del 5º Congreso sobre el libro de texto y materiales didácticos (pp.71-85)*. Facultad de Educación. Departamento de didáctica de las ciencias sociales. Universidad Complutense de Madrid.

Sureda, B., Vallespir, J. i Alles, E. (1992). *La producción de obras escolares en baleares (1775-1975)*. Universitat de les Illes Balears. Servei de publicacions Intercanvi Científic. Palma.

Legislació, normativa i referències web

Decret 86/2002, de 14 de juny, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears. <http://die.caib.es/normativa/html/140/060/020.html> [consulta: 12 de novembre de 2014].

Decret 111/2002, de 2 d'agost de 2002, pel qual s'estableix l'estructura i l'ordenació dels ensenyaments del batxillerat a les Illes Balears. http://die.caib.es/normativa/pdf/02/decret_bat_111-2002.pdf [consulta: 25 de setembre de 2015].

Decret 11/2005, de 28 de gener, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears. <http://die.caib.es/normativa/html/140/060/020.html> [consulta: 12 de novembre de 2014].

Decret 29/2005, d'11 de març, pel qual s'estableix l'ordenació i el currículum del batxillerat a les Illes Balears. <http://die.caib.es/normativa/html/140/010/030.html> [consulta: 12 de novembre de 2014].

Decret 73/2008, de 27 de juny, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears. <http://die.caib.es/normativa/> [consulta: 3 de març de 2015].

Decret 82/2008, de 25 de juliol, pel qual s'estableix l'estructura i el currículum del batxillerat a les Illes Balears. <http://die.caib.es/normativa/> [consulta: 10 de març de 2015].

Decret 34/2015, de 15 de maig pel qual pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears. <http://die.caib.es/normativa/html/140/060/020.html> [consulta: 10 de juny de 2015].

Decret 35/2015, de 15 de maig, pel qual s'estableix el currículum del batxillerat a les Illes Balears. <http://die.caib.es/normativa/html/140/010/030.html> [consulta: 10 de juny de 2015].

Govern de les Illes Balears. Conselleria d'Educació i Universitat. <http://www.caib.es/govern/sac/fitxa.do?lang=es&coduo=36&codi=50606> [consulta: 18 de març de 2016].

Llei 3/1986, de 29 d'abril de 1986, de normalització lingüística. http://contingutsweb.parlamentib.es/Biblioteca/legislacio/balears_leg/textos/bocaib_1983_1996/1986/IB_llei_3_1986_bocaib.pdf [consulta: 25 de setembre de 2015].

Llei orgànica 1/1990, de 3 d'octubre de 1990, d'ordenació general del sistema educatiu. <http://die.caib.es/normativa/> [consulta: 9 de setembre de 2014].

Llei orgànica 10/2002, de 23 de desembre, de qualitat de l'educació. http://die.caib.es/normativa/pdf/02/2002-10-23_LEY_10-2002_BOE_307_24-12-2002_CalidadEducacion.pdf [consulta: 24 de setembre de 2015].

Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació. http://die.caib.es/normativa/pdf/06/2006_LOE.pdf [consulta: 24 de setembre de 2015].

Llei orgànica 1/2007, de 28 de febrer, de reforma de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears. http://www.caib.es/webcaib/govern_illes/estatut_autonomia/doc/Estatut_Autonomia.pdf [consulta: 15 de març de 2016].

Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa. <https://www.boe.es/boe/dias/2013/12/10/pdfs/BOE-A-2013-12886.pdf> [consulta: 24 de setembre de 2015].

Reial decret 1876/1997, de 12 de desembre, sobre el traspàs de funcions i serveis de l'Administració de l'Estat a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears en matèria d'ensenyament no universitari. https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1998-855 [consulta: 25 de setembre de 2015].

Llibres de text

Albet, A., i Benejam, P. (2009). *Geografia. Batxillerat (Illes Balears)*. Barcelona: Vicens Vives.

Albet, A., Benejam, P., Casas, M., Comas, P., i Oller, M. (2011). *Nou Cives 1. Ciències socials, geografia. 3 ESO*. Barcelona: Vicens Vives.

Albet, A., Benejam, P., García, M., i Gatell, C. (2008). *Cives. Ciències socials, geografia i història. 2 ESO*. Barcelona: Vicens Vives.

- Albet, A., Benejam, P., García, M., i Gatell, C. (2010). *Cives 1. Ciències socials, geografia i història. 1 ESO*. Barcelona: Vicens Vives.
- Benejam, P., i Pons, J. (2010). *Geografia de les Illes Balears (batxillerat)*. Barcelona: Vicens Vives.
- Burgos, M., i Muñoz, M. C. (2008). *Ciències socials, geografia i història. 2 ESO (Illes Balears)*. Madrid: Anaya.
- Burgos, M., i Muñoz, M. C. (2011). *Ciències socials, geografia i història. 1 ESO (Illes Balears)*. Madrid: Anaya.
- Burgos, M., i Muñoz, M. C. (2011). *Geografia. Ciències socials. 3 ESO (Illes Balears)*. Madrid: Anaya.
- Juan, E., i Vives, M. (dir.) (2007). *Projecte La Casa del Saber, geografia i història. 1 ESO (Illes Balears)*. Madrid: Santillana.
- Juan, E., i Vives, M. (dir.) (2008). *Projecte La Casa del Saber, geografia i història. 2 ESO (Illes Balears)*. Madrid: Santillana.
- Juan, E., i Vives, M. (dir.) (2011). *Projecte Els Camins del Saber, geografia. 3 ESO (Illes Balears)*. Madrid: Santillana.
- Muñoz, M. C. (2009). *Geografia. Batxillerat 2 (Illes Balears)*. Madrid: Anaya.